

Надруковано: Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. Мелітополь. – 2014. – 1(12). – С. 81-90.

УДК 378.2 +378.1: 37] (091) (477) «192»

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ В 1930-1939 РР.

Регейло Ірина Юріївна

Анотація. У статті висвітлено шляхи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, яка в 1930-х рр. набула характеру системи: ухвалення нормативно-правових актів, головні положення яких зберегли актуальність і сьогодні; систематизація вимог та порядку зарахування до аспірантури, навчальної підготовки аспірантів, їх прав та обов'язків, проголошення покращання матеріального забезпечення і житлових умов аспірантів; запровадження централізованого підходу в присудженні наукових ступенів і присвоєнні вчених звань; встановлення добору кадрів на засадах партійно-класового принципу, що призвело до формування нової генерації науковців-марксистів та зрощення наукових, партійних і державних кадрів у нову партійно-радянську номенклатуру.

Ключові слова: аспірантура; наукові і науково-педагогічні кадри; науковий ступінь, вчене звання, партійно-класовий принцип.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ВИСШЕЙ КВАЛИФИКАЦИИ В УКРАИНЕ В 1930-1939 ГГ.

Регейло Ирина Юрьевна

Аннотация. В статье освещены пути подготовки научных и научно-педагогических кадров высшей квалификации, которая в 1930-х гг. приобрела характер системы: принятие нормативно-правовых актов, основные положения которых сохранили актуальность и сегодня; систематизация требований и порядка зачисления в аспирантуру, учебной подготовки аспирантов, их прав и обязанностей, провозглашение улучшения материального обеспечения жилищных условий аспирантов; внедрения централизованного подхода в присуждении ученых степеней и присвоении ученых званий; подбор кадров на основе партийно-классового принципа, что привело к формированию нового поколения ученых-марксистов и срастанию научных, партийных и государственных кадров в новую партийно-советскую номенклатуру.

Ключевые слова: аспирантура; научные и научно-педагогические кадры; ученая степень; ученое звание; партийно-классовый принцип.

SPECIALISTS OF HIGHER QUALIFICATION TRAINING IN UKRAINE IN 1930-1939

Iryna Reheilo

Resume. Training of research and research pedagogical staff in 1930-1939 was carried out during the most dramatic events in the history of Ukrainian science and education development. It was characterized by the occurrence of discrepant trends and contradictions. In Ukraine on the one hand strengthening the national economy by means of realizing the industrialization, collectivization, cultural revolution and forming a new community – the “Soviet people”, which was accompanied by deformation in all spheres of social life as a result of Stalin’s command and authoritarian system of social processes management. From the other hand – the terror against Ukrainian scientific intelligentsia, ideological pressure on scientific community, curtailing the Ukrainization policy and fight against “nationalism”, mass repression and physical annihilation of more than 80 percent of creative scientific

intelligentsia. That is why one of the priorities, systematically emphasized on Party's congresses and plenums, was the staff selection and filling the vacuum of researches, especially postgraduate students, in higher education and research institutions. It is grounded in the paper that to meet this goal the Soviets: adopted the regulatory legal acts, main provisions of which retain relevance even today; systematized the requirements and procedure for admission to postgraduate study, postgraduates training, their rights and duties, proclaimed the improvement of postgraduates' material welfare and living conditions; introduced the centralized approach to scientific degrees award and academic ranks conferring; established the recruitment on the basis of party and class principle, which led to firming a new generation of scientists-marxists and accretion of scientific, party and state staff in the new party and soviet nomenclature.

Key words: postgraduate study (aspirantura); research and research pedagogical staff; scientific degree; academic rank; party and class principle.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із важливих чинників у визначенні стратегічних пріоритетів становлення національної системи вищої освіти є прогнозування розвитку системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Особливо важливим для впровадження Болонського процесу проведення реформування в руслі позитивних змін є врахування уроків минулих десятиліть, зосередження уваги на їх ефективності та можливості адаптації до сучасної освіти, зокрема, підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Проведений аналіз наукових робіт дає підстави констатувати, що в Україні майже відсутні узагальнюючі історико-педагогічні праці щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Натомість в республіках пострадянського простору аналогічні проблеми вже стали предметом розгляду в дослідженнях К. Галкіна, Н. Гулько, І. Воропаєва, О. Іванова, В. Шаршунова, О. Якушева та ін. У вітчизняному науковому просторі питання розвитку педагогічної науки в УСРР у зазначений період висвітлено О. Сухомлинською. У роботах Л. Березівської, І. Лікарчука, В. Ткаченка та ін. розкрито організацію управління освітою, процеси розвитку середньої, вищої освіти того часу. У наукових розвідках представлені тенденції щодо формування кадрів наукової інтелігенції в СРСР (М. Кузьменко), державну політику 30-х рр. минулого століття щодо професорсько-викладацьких кадрів радянської України (О. Осмоловська).

Метою статті є здійснення ретроспективного аналізу становлення і розвитку підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні в 1930-1939 рр. та висвітлення основних напрямів її втілення.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1930-1939 рр., що є усвідомленим теоретико-методологічним кроком. Нижня межа визначається започаткуванням з 1930 р. діяльності аспірантури, як основної форми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів при науково-дослідних установах України, відповідно до прийнятої в кінці 1929 р. постанови Центральним виконавчим комітетом Ради народних комісарів Української соціалістичної радянської республіки (ЦВК РНК УСРР). Верхня межа обґрунтовується не лише соціально-економічними та політичними зрушеннями, які відбулися в державі впродовж досліджуваного періоду, а й затвердженням у 1939 р. постанов РНК СРСР про аспірантуру, у тому числі заочну, які стали визначальними не декілька десятиліть наперед у сфері підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. 1930-ті роки особливо характеризуються складністю і суперечністю усіх процесів, що мали місце в громадсько-політичному житті країни, нормах і методах партійного керівництва і державного управління. Як зазначалося у законодавчих та нормативних документах того часу, перемога соціалізму

в СРСР зумовила вступ країни на новий етап – завершення будівництва безкласового соціалістичного суспільства й поступового переходу від соціалізму до комунізму.

На початку 1930-х рр. в Україні, з одного боку, відбувається зміцнення народного господарства шляхом реалізації індустріалізації, колективізації, культурної революції та формування нової спільноти – «радянського народу», що супроводжувалося деформацією у всіх сферах соціального життя внаслідок сталінської командно-авторитарної системи управління суспільними процесами. З іншого – ідеологічний тиск на наукове суспільство, згортання політики українізації та боротьба з «націоналізмом», масові репресії та фізичне знищення понад 80% творчої наукової інтелігенції. Крім того, 1930-ті рр. увійшли в історію України та національну пам'ять як страхітливі роки штучно організованого Голодомору, який за масштабами руйнівних наслідків оцінюється як геноцид та етноцид українського народу. Ураховуючи це, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів здійснювалася на тлі найдраматичніших сторінок історії розвитку української науки й освіти та супроводжувалася проявом суперечливих тенденцій і протиріч.

Одним з першочергових завдань, на яке систематично акцентувалося на партійних з'їздах і пленумах, було питання добору кадрів та заповнення кадрового вакууму наукових працівників і, зокрема аспірантів, що спостерігався у вищих навчальних закладах і наукових установах. Ключовими чинниками при здійсненні прийому до аспірантури науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів у 1930-х рр. було суворе дотримання класового та партійного принципів. Місцевим партійним органам давалися вказівки про комплектацію складу аспірантів: забезпечення 50% робітничого і 40% партійного складу аспірантів [19, арк. 90].

Велике значення при вступі до аспірантури мали рекомендації партійних осередків, що надавали направлення до аспірантури особам, які «стояли виключно на боці радянської влади» [21, арк. 23]. Загалом у 1930 р. партійні організації міст Києва, Дніпропетровська, Харкова, як провідних наукових центрів України, представили до аспірантури 1500 осіб, з них 900 осіб у галузі технічних і природничих наук [19, арк. 187]. У 1931-1932 рр. на підготовчі курси для вступу до аспірантури партійними організаціями було запропоновано 1800 осіб [20, арк. 76]. У цілому возвеличення партійно-класового принципу у доборі кадрів вплинуло на якісний рівень стану нової наукової інтелігенції, що зумовлено низьким освітнім і професійним рівнем деяких висуванців. Так, у довідці ЦК КП(б)У в 1933 р. зазначалося, що серед аспірантів-комуністів більшість не має вищої освіти: в Інституті мовознавства Академії наук з 7 аспірантів-комуністів лише один був з вищою освітою, в Інституті геології з 13 аспірантів-комуністів – лише двоє [3, с. 63].

Усвідомлюючи освітній рівень підготовки вступників до аспірантури з представників робітничо-селянських верств населення, Упрнауки в 1930 р. організує 4-х місячні курси для підготовки абітурієнтів до аспірантури, які починаються з 1 червня [21, арк. 23]. Водночас зверталася увага на максимальне полегшення підготовки до наукової діяльності представникам робітничо-селянської молоді, які мали бажання і здатність до неї [9, с. 37]. Особливо наголошувалося на розробленні робочих програм та визначенні лекцій з відповідних дисциплін. Однак саме серед представників робітничо-селянського складу аспірантури того часу простежувався значний відсів, що пояснювалося недостатнім рівнем підготовки цього контингенту. Натомість залучення представників спадкової наукової інтелігенції, яка зберігала традиції і мала необхідний досвід, було обмежено.

Показовим щодо визначення реального стану кадрового забезпечення є прийняття постанови РНК СРСР «Про покращання використання молодих спеціалістів» від 15 вересня 1933 р. [12]. У ній наголошувалося, що значна частина молоді переходить зі

школи фабрично – заводського учнівства на робітфаки і в технікуми, а потім прямо до вищих навчальних закладів, а також до аспірантури. З метою поліпшення використання кадрів молодих спеціалістів Раднарком Союзу РСР постановив, зобов'язати всі народні комісаріати у місячний термін переглянути весь склад аспірантів і направити на виробництво тих з них, які нічим себе не проявили в аспірантурі. За невиконання вказівки народного комісаріату про переведення з аспірантури та управлінського апарату на виробництво – винних притягувати до судової відповідальності.

Позитивною нормативно-правовою ініціативою на шляху заповнення кадрового вакууму було намагання з боку радянської влади вирішення питання щодо матеріального забезпечення аспірантів у вищих навчальних закладах і наукових установах та поліпшення їх житлових умов. Зокрема, відповідно до постанови РНК СРСР «Про розмір стипендій для аспірантів втузів, вузів і науково-дослідних інститутів» від 23 квітня 1933 р. для аспірантів зазначених категорій було збільшено розмір стипендії: при нормальній успішності – 200 крб. на місяць, при підвищеній успішності – 250 крб. на місяць, для аспірантів-асистентів науково-дослідних інститутів – 300 крб. на місяць [10]. Однак передбачена диференціація між виплатою стипендії здійснювалася в межах виділених відомствам, закладам та установам стипендіальних фондів аспірантури, що на практиці означало лише часткове її виконання.

Виключно важливим для аспірантів було їх забезпечення необхідними житловими умовами, що реалізовувалося згідно з постановою РНК СРСР «Про поліпшення житлових умов наукових працівників» від 27 березня 1933 р. [11] зі змінами, внесеними постановою РНК СРСР «Про житлові права аспірантів при вищих навчальних закладах і науково-дослідних установах» від 1 листопада 1934 р. [7]. Зокрема, затверджувалися пільги в частині надання науковим працівникам та аспірантам додаткової окремої кімнати розміром не менше 20 кв.м для плідної наукової діяльності, а також передбачалися спеціальні кредити для кооперативного житлового будівництва наукових працівників. Крім того, для забезпечення нового прийому аспірантів вищих навчальних закладів і науково-дослідних установах відповідними житловими умовами Наркомат освіти УРСР погодив (1938 р.) здійснення витрат за оренду квартир по 30 крб. на місяць на одного аспіранта [24, арк. 63]. Однак зазначені вище нормативно-правові акти мали здебільшого декларативний характер і в практичній діяльності не були реалізовані.

Одним із визначальних кроків для радянської влади у розбудові вищої освіти та формування нової наукової інтелігенції було створення Інституту червоної професури – вищого партійного закладу, який вважався на той час у СРСР елітним навчальним закладом, і в Україні (1932-1937 рр.) був у Харкові та Києві. Основною метою створення Інституту відповідно до Положення про Інститут, була підготовка висококваліфікованих, більшовицьких українських кадрів викладачів, наукових та практичних робітників для соціалістичного господарства і різних ділянок культурного будівництва в галузі політекономії, історії, історії ВКП(б) і КП(б)У, філософії, радянського будівництва й права та літератури [26, арк. 1]. Водночас підготовка фахівців здійснювалася дещо прискорено та з урахуванням більш спрощених вимог до навчання. У такий спосіб «компартійне керівництво планувало ліквідувати кадровий «прорив» у суспільствознавчій царині, витіснивши звідти рештки старої професури й заповнивши численні вакансії, які утворилися внаслідок Голодомору 1932–1933 рр. та кадрових «чисток» [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа., с. 308]. Бажаючі навчатися в аспірантурі насамперед мали подати письмову роботу зі спеціальності, після задовільної оцінки, їх допускали до складання усних іспитів з політичної економії, філософії (істмат, діамат), з історії ВКП(б) і КП(б)У. Крім того, для

полегшення підготовки до вступу абітурієнтів та надолуження прогалин в знаннях, існував дворічний підготовчий відділ, який досить часто виконував функції боротьби з неграмотністю. До інституту приймали осіб за квотою залежно від плану по областях та за рекомендаціями обкомів КП(б)У з урахуванням партійного стажу (не менше трьох років), соціального походження, здебільшого робітників за походженням (понад 75 % слухачів), з теоретичною і загальноосвітньою підготовкою в обсязі комуністичного вищого навчального закладу або соціально-економічного вузу, які мали достатній досвід керівної партійної, радянської, профспілкової й господарської роботи [17, с. 309]. Водночас в анкетах, які подавалися при вступі, необхідно було зазначити всі дані про себе та родину, які ретельно перевірялися відповідними органами. Якщо з'ясувалося певна невідповідність, могли відрахувати або арештувати навіть на останньому курсі підготовки, оскільки саме політична благонадійність ставала основною вимогою для майбутніх партпрацівників. Крім того, «чистки» систематично проходили і серед викладацького складу, і з-поміж студентів.

Навчання аспірантів, яке здійснювалося протягом трьох років, відбувалося шляхом читання лекцій, проведення семінарських занять, організації групових або індивідуальних занять. Після закінчення навчання аспіранти зобов'язані були захищати випускні роботи на спеціальних наукових зборах відповідного відділу або кафедри за участю наукових співробітників та спеціально призначеного опонента [17, с. 308].

Особливо влада піклувалася про матеріально-технічне забезпечення викладачів та слухачів цього інституту. У період тяжких років Голодомору 1932–1933 рр., вони користувалися послугами «закритих» установ: розподільника, їдальні, майстернями для пошиття одягу, взуття тощо, а також одержували оздоровчо-лікувальні путівки. Вирішувалися проблеми із житловим забезпеченням, зокрема, керівникам структурних підрозділів та професорам надавалися квартири у будинках уряду, приміщеннях комуністичного господарства та ін. [25, арк. 5].

Незважаючи на найсприятливіші умови навчання, все ж чисельність осіб, які зараховувалися до інституту, була нерівномірною. У 1934 р. до вступних іспитів було допущено всього 225 осіб, з яких за соціальним походженням 161 особа становили робітники, 45 осіб – селяни, 19 осіб – службовці [27, арк. 3]. У наступному році участь у складанні вступних іспитів брали 128 осіб, серед них 92 особи пролетарського походження, 20 селян, 16 службовців [28, арк. 61]. Утім, за підрахунками Є.Стрижака, за п'ять років набору, що здійснювали інститути червоної професури в Україні, із 925 осіб, що були зараховані, навчання завершили лише 195 осіб (20,4%) [17, с. 316]. Крім того, жоден із випускників не написав самостійної наукової праці, тобто не міг обіймати навіть посади доцента. У цілому більша частина випускників після закінчення інституту не займалася науковою чи викладацькою діяльністю, а переходили на керівну партійну, профспілкову чи господарську роботу.

Діяльність елітного закладу систематично розглядалася на засіданні Оргбюро ЦК КП(б)У і було обґрунтовано висновок про незадовільний його стан. Це пояснювалося невідповідністю організації учбового процесу і системи викладання завданням підготовки кваліфікованих наукових і керівних партійних та радянських робітників, неналежним добором слухачів до підготовки в Інституті, а також відсутністю достатнього політичного керівництва [17, с. 316]. У 1937 р. Інститут червоної професури було реорганізовано в Інститут підготовки викладачів соціально-економічних дисциплін вузів і втузів. Утім завдання, визначене радянською владою, Інститут в основному виконав: у кінці 1930-х років остаточно було усунено «стару» професуру, сформовано нову генерацію науковців-марксистів та відбулося зрощення наукових, партійних і державних кадрів у нову партійно-радянську номенклатуру, яка активно підтримували політику комуністичної партії.

Оскільки проблема щодо підготовки через аспірантуру не давала очікуваного, на думку партійного керівництва, ефективного результату, було прийнято низку централізованих нормативно-правових актів для її реалізації.

У 1934 році затверджено постанову РНК СРСР «Про підготовку наукових і науково-педагогічних робітників», якою встановлювався єдиний порядок прийому в аспірантуру, що в цілому стало визначальним на десятки років наперед [9]. Згідно з постановою підготовка через аспірантуру мала здійснюватися у вищих навчальних закладах і науково-дослідних установах, які найбільш забезпечені висококваліфікованими науковими кадрами і мають необхідне матеріальне забезпечення. Контингент аспірантів, перелік спеціальностей та вищих навчальних закладів, які проводили підготовку, затверджувався за поданням народних комісаріатів Всесоюзним комітетом з вищої технічної освіти при ЦВК СРСР, для науково-дослідних установ – відповідні народні комісаріати.

До аспірантури приймалися особи віком до 35 років, які мали вищу освіту, досвід роботи по спеціальності не менше 2 років і здібності до науково-дослідної або науково-педагогічної роботи. Термін навчання визначений в межах 2-3 років. Науково-дослідна робота аспіранта проводилася за індивідуальним планом, основним змістом якого була самостійна науково-дослідна та педагогічна робота, що завершувалася захистом дисертації і присудженням ступеня кандидата наук. Водночас в індивідуальних планах аспірантів не менше 75% повинно бути відведено на спеціальні предмети і лабораторну роботу. Індивідуальні плани для аспірантів розроблялися вищими навчальними закладами на основі інструкцій Всесоюзного комітету з вищої технічної освіти при ЦВК Союзу РСР, а науково-дослідних установах – на основі рішень відповідних народних комісаріатів. Керівництво роботою аспірантів здійснювалося науковим керівником, призначеним відповідною кафедрою вищого навчального закладу або дирекцією науково-дослідного інституту. Робота наукового керівника оплачувалася відповідно до тарифів, затверджених народними комісаріатами. Упродовж навчання аспірантові виплачувалася стипендія в розмірі, визначеного законом, щорічно надавалися грошова допомога в розмірі місячного розміру стипендії для придбання наукової літератури, пільги, визначені для наукових працівників тощо. Народні комісаріати зобов'язані вести персональний облік аспірантів і жоден з них не може бути звільнений без спеціального рішення відповідного народного комісаріату.

Водночас постало питання і про нормативно-правове регулювання наукових ступенів і вчених звань. Першим юридичним актом, який узаконив поділ науково-освітніх градацій на наукові ступені і вчені звання, була Постанова РНК СРСР «Про вчені ступені і звання» від 13 січня 1934 р. [15]. У загальних положеннях постанови «Про вчені ступені і звання» встановлювалися два єдині для науки та освіти наукові ступені – кандидата і доктора наук, а також вчені звання для вищих навчальних закладів – асистент, доцент, професор, та науково-дослідних установ – молодший науковий співробітник, старший науковий співробітник і дійсний член. Наукові ступені визначали наукову кваліфікацію даної особи зі спеціальності, обсягу знань, ступеня самостійності його наукової роботи і наукового значення останньої. Вчені звання передбачали посадову наукову функцію (педагогічну або науково-дослідну), причому звання асистента, не передбачало наявності наукового ступеня, водночас було попереднім ступенем для отримання наукового ступеня і вченого звання [15].

Для отримання наукового ступеня кандидата наук вимагалася успішне закінчення аспірантури та публічний захист кандидатської дисертації, яка повинна була показати загальні та спеціальні знання в межах цієї дисципліни, а також здатність дисертанта до самостійного наукового мислення [15]. Для одержання наукового ступеня доктора наук необхідно: мати науковий ступінь кандидата наук, публічно захистити докторську

дисертацію, як самостійну дослідницьку роботу з невирішеними проблемами, або з «теоретичними узагальненнями по колу ще не узагальнених проблем, або з постановками великих проблем, які мають значний науковий інтерес» [15]. Однак у присудженні наукового ступеня доктора наук передбачалися і винятки: до публічного захисту докторської дисертації могли допускатися особи, які не мали наукового ступеня кандидата наук, але відомі науковими працями, відкриттями або винаходами; науковий ступінь доктора наук можна було отримати без захисту дисертації особам, відомим у світовій науці видатними досягненнями. На практиці це зумовлювало скасування захисту дисертації як обов'язкової умови для присвоєння наукового ступеня та широке використання для обґрунтування присудження наукового ступеня без захисту дисертації.

Зважаючи на це, у 1934 р. науковий ступінь доктора наук присуджено 112 особам, з них 91 – без захисту дисертації; за 1934-1936 рр. цей науковий ступінь отримали 345 осіб, з них після захисту – 67 осіб; для порівняння: у 1937 р. вона присуджена 460 особам, з них 277 – після захисту докторської дисертації [16, с. 88].

Вимоги до осіб для присвоєння вчених звань були наступні. Звання асистента або молодшого наукового співробітника присвоювалося особам, які закінчили вищий навчальний заклад, мають достатню кваліфікацію для викладацької або науково-дослідної роботи і ведуть таку роботу під керівництвом професора або доцента. Звання доцента або старшого наукового співробітника могло бути присвоєно особам, які мають науковий ступінь кандидата наук і самостійно здійснюють відповідну викладацьку або науково-дослідну роботу у вищих навчальних закладах або науково-дослідних установах. Звання професора або дійсного члена присвоєно особам, які мають ступінь доктора і проводять основну викладацьку або керівну науково-дослідну роботу у вищих навчальних закладах або науково-дослідних установах [15].

Водночас у постанові дозволялося до 1 січня 1936 р. присвоєння вченого звання доцента і старшого наукового співробітника та професора і дійсного члена без попереднього отримання відповідного наукового ступеня, але на підставі «заслуг» перед наукою (наявність наукових робіт) або народним господарством. Таке припущення давало широкі можливості займати посади професора, доцента та завідуючого кафедрою особам, які не мають не тільки наукових ступенів, але часом і вищої освіти.

Саме різниця в терміні два роки – між затвердженням постанови і терміном введення в дію ключових вимог, дала можливість присудження вчених звань без захисту дисертацій всім науковим і педагогічним діячам, які проявили себе відданими радянській владі, та займати високі посади без відповідної наукової кваліфікації. Надалі особи, які затверджуються у вченому званні, що мають достатній стаж науково-дослідної або педагогічної роботи, але не мають наукових праць, відповідних дисертації, затверджуються тимчасово виконуючими обов'язки із зазначенням певного строку для захисту дисертації» [15].

Щодо самої процедури присудження наукових ступенів і вчених звань, слід зазначити, що звання асистента та молодшого наукового співробітника присуджувалося на основі рішення вченої ради ВНЗ або науково-дослідного інституту; звання доцента і старшого наукового співробітника та науковий ступінь кандидата наук – радами ВНЗ або науково-дослідних інститутів і затверджувалися кваліфікаційними комісіями Наркоматів (рішення Наркомату в місячний термін можна було опротестувати в ВАК ВК з ВТО ЦВК СРСР); звання професора та дійсного члена – на основі рішень рад ВНЗ та науково-дослідних інститутів та кваліфікаційних комісій Наркоматів і присуджувалося вищою атестаційною комісією Всесоюзного комітету з вищої технічної освіти при ЦВК СРСР і кваліфікаційною комісією при Наркомосі і

Наркомздорів'я союзних республік за погодженням відповідних народних комісаріатів [15].

Публічний захист дисертацій на здобуття наукового ступеня проводився в Академії наук СРСР, Комуністичній Академії СРСР, академіях наук союзних республік, Академії сільськогосподарських наук ім. Леніна, а також в окремих ВНЗ та науково-дослідних інститутах за особливим переліком, затвердженим ВК ВТО при ЦВК СРСР спільно з Наркомосом і Наркомздорів'я Союзних Республік [15]. Спочатку до переліку входили 75 вузів, з яких майже половина знаходилася в підпорядкуванні промислових наркоматів, але поступово список збільшувався, у тому числі і за рахунок включення в нього вузів і науково-дослідних інститутів союзних республік [1, с. 27].

З метою уточнення основних положень постанови 10 червня 1934 р. РНК СРСР було затверджено «Інструкцію Комітету з вищої технічної освіти ЦВК СРСР про порядок застосування постанови РНК СРСР від 13 січня 1934 р. про вчені ступені і звання» [2]. Зокрема, більш детально подано вимоги до осіб, які могли претендувати на присудження наукових ступенів та здобувачів, які не навчалися в аспірантурі, представлення дисертації та порядку її захисту, а також визначено розподіл повноважень між організаціями та відомствами, відповідальними за присудження наукових ступенів і вчених звань, з урахуванням переліку із 16 галузей наук. Так, право присуджувати науковий ступінь мали: Вища атестаційна комісія Комітету з вищої технічної освіти при ЦВК СРСР, кваліфікаційні комісії наркомосів союзних республік, кваліфікаційні комісії наркому здоров'я союзних республік, президії Академії СРСР та академій наук союзних республік, президія Комуністичної академії, президія Академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна. Зрозуміло, що наукові ступені в галузі педагогічних наук присуджувалися кваліфікаційною комісією Наркомосу УРСР.

Посилено вимоги до осіб, яким присвоювалися вчені звання, а саме враховувалися наявність наукового ступеня, наукових робіт, педагогічного або науково-дослідного стажу, виробничої роботи і громадської діяльності. Як виняток, вчені звання без наявності наукового ступеня затверджувалися особам, як тимчасово виконуючими обов'язки із зазначенням певного терміну для захисту дисертації. До закінчення цього строку вони користувалися всіма правами осіб, які мали таке вчене звання.

Вчені звання за клопотанням навчального закладу або науково-дослідного інституту, де працює здобувач, присуджувалися Комітетом з завідування вченими та навчальними установами ЦВК Союзу РСР по підвідомчих йому науково-дослідним інститутах і вищих навчальних закладах.

Водночас для вирішення питань, пов'язаних із присудженням наукового ступеня, в 1933 р. при президії Всесоюзного комітету у справах вищої технічної школи (ВКВТШ) була створена Вища атестаційна комісія (ВАК), першим головою якої став академік Г.М. Кржижановський [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 104]. У цьому ж році ВАК став присвоювати вчені звання професора з умовою подальшого захисту спеціальної дисертації на вчений ступінь доктора наук. У 1934 р. постановою Раднаркому СРСР була визначена процедура формування вчених рад по захисту дисертацій, а також затверджені переліки вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів, в яких дозволявся захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук. У переліку значилися 75 вузів, з яких майже половина перебувала в підпорядкуванні промислових наркоматів, але поступово список збільшувався, у тому числі і за рахунок включення до нього республіканських вузів і науково-дослідних інститутів [29, с. 105].

При шести галузевих відділах Всесоюзного комітету у справах вищої школи (ВКВШ) у 1936 р. були створені 64 експертні комісії, до складу яких увійшли 500 найбільших учених СРСР, для попереднього розгляду кандидатур на науковий ступінь

доктора та вчені звання професора і доцента. Серед перших 100 докторів наук, яким було присуджено вчений ступінь у 1934 р., були видатні радянські вчені І. Курчатов, М. Лаврентьев, О. Скочинський, К. Скрябін, А. Туполев та інші. Відтоді діяльність ВАКу як державного органу атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації отримала авторитетну підтримку широкої наукової громадськості [29, с. 106].

Оскільки аспірантура була одним із ключових напрямів поповнення наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації, набувало актуальності питання про подальше підвищення кваліфікації наукових працівників, які мають науковий ступінь кандидата наук. Активно проводяться дискусії про створення в Академії наук СРСР спеціальної аспірантури підвищеного типу, як провідного центру радянської науки [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 37]. У 1937 р. Президія Академії наук СРСР затверджує постанову про організацію кандидатської та докторської (докторантури) аспірантури в її науково-дослідних інститутах і правила прийому [4]. Зокрема, до докторської аспірантури можуть бути зараховані кандидати наук віком до 45 років, які мають дослідження, що підтверджують здібності до оригінального вирішення наукової проблеми, та план роботи з теми докторської дисертації. Крім того, необхідно було скласти іспити з марксизму-ленінізму та двох іноземних мов. Термін докторської аспірантури, яка була і стаціонарною і заочною, визначався в кожному випадку окремо у межах від одного до трьох років [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 39].

Наступні нормативно-правові акти в 1937-1939-х рр. з питань підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у цілому були запроваджені з метою удосконалення, слугували орієнтиром в реалізації процедурних питань та більш чіткого розподілу повноважень між державними органами, які беруть участь у цьому процесі. У постанові РНК СРСР «Про вчені ступені та звання» від 20 березня 1937 р. без змін залишено наукові ступені, та вимоги до їх присудження [13, с. 483]. Щодо вчених звань – вилучено дійсного члена для наукових працівників та уніфіковано звання «професора» для вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Водночас запроваджено централізований підхід у присудженні наукових ступенів і присвоєнні вчених звань, який відбувався у два етапи. На першому етапі: скасовано розподіл органів, передбачений в параграфі 14 «Інструкції Комітету з вищої технічної освіти ЦВК СРСР про порядок застосування постанови РНК СРСР від 13 січня 1934 р. про вчені ступені і звання» відповідно до галузей наук; науковий ступінь доктора наук присуджується радами вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів Академії наук СРСР відповідно до затвердженого їх списку і затверджується ВАК Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР; науковий ступінь кандидата наук присуджується радами вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів Академії наук СРСР згідно із затвердженим їх переліком. Всесоюзному комітету у справах вищої школи при РНК СРСР надавалося право у разі необхідності скасовувати присудження кандидатського ступеня та вирішувати дискусійні питання. Водночас склад рад вищих навчальних закладів, які мали право присуджувати науковий ступінь, затверджувався Всесоюзним комітетом у справах вищої школи при РНК СРСР, склад рад науково-дослідних установ – Президією Академії наук СРСР.

Вчені звання професора і доцента присвоюються ВАК Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР за поданням відповідних народних комісаріатів на підставі рішення рад вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів. Звання старшого наукового співробітника присвоюється народним комісаріатом, по установах Академії наук СРСР та союзних республік – Президією академії за поданням рад наукових установ.

Особливо вагомим був доробок у визначенні переліку галузей наук, відповідно до якого присуджували наукові ступені та який став основою на десятки років наперед. Передусім із переліку вилучено галузь науки «ленінізм, історія партії і Комінтерна», включено нові галузі – «географічні», «фармацевтичні», «юридичні», «мистецтвознавство», переіменовано галузі наук «радянське будівництво і право» на «архітектура», а також «мовознавство» і «літературознавство» об'єднано у «філологічні науки». Загалом було затверджено перелік із 18 галузей наук [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 484].

На другому етапі централізації відбулося скасування кваліфікаційних комісій народних комісаріатів (відомств) союзних республік як зайвої інстанції в процесі розгляду та подання відповідних клопотань закладів і установ, що затверджено постановою РНК СРСР «Про вчені ступені і звання» від 26 квітня 1938 р. [23, арк. 65]. Натомість встановлено, що вчені звання професора, доцента і старшого наукового співробітника присвоюються Вищою атестаційною комісією Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР за поданням рад вищих навчальних закладів або науково-дослідних установ [14, с. 485]. Звання старшого наукового співробітника, яке присвоювалося науковому співробітнику установ Академії наук СРСР і союзних республік присвоювали Президії Академій за поданням установ.

Систематизація вимог та порядок зарахування до аспірантури, навчальної підготовки аспірантів, їх права та обов'язки відображена в затвердженому РНК СРСР «Положенні про аспірантуру» від 31 березня 1939 р., яке за змістом узагальнювало і доповнювало постанову РНК СРСР «Про підготовку наукових і науково-педагогічних робітників» (1934 р.) [5, с. 486-487]. Доповнення полягали в тому, що, насамперед, з 35 до 40 років збільшено вік осіб, яких могли зараховувати до аспірантури. Обов'язковою вимогою було складання трьох вступних іспитів до аспірантури: з курсу «Основи марксизму-ленінізму», зі спеціальної дисципліни та з іноземної мови, які за обсягом відповідали діючим програмам вищих навчальних закладів. Визначений термін подання заяв, складання іспитів та проведення зарахування – до 15 вересня, а також термін підготовки аспіранта разом із захистом дисертації – 3 роки. Затверджено навантаження аспіранта відповідно до індивідуального плану у кількості 30 годин на шестиденний робочий тиждень. Основним змістом індивідуального плану передбачалася самостійна робота з обґрунтуванням шести видів діяльності: теоретичні заняття по одній із соціально-економічних дисциплін, двом іноземним мовам, предмета по спеціальності; участь у методичній роботі кафедри, відвідування лекцій, лабораторних занять найбільш досвідчених професорів; педагогічна робота зі спеціальності, у тому числі, починаючи з другого року підготовки з оплатою 50% окладу асистента; самостійне виконання науково-дослідної роботи, пов'язаної з темою дисертації; проходження науково-виробничої практики після першого року для аспірантів, які не мали виробничого стажу зі спеціальності; підготовка та захист дисертації. Обов'язковим було складання аспірантами іспитів із дисциплін, які вивчалися впродовж підготовки.

Стосовно прав та обов'язків, слід зазначити, що крім раніше передбачених прав, аспіранту надавалася щорічна відпустка у кількості 12 днів зимою та 2 місяці влітку; заборонялася додаткова робота за сумісництвом. Особами, які закінчили аспірантуру вважалися ті аспіранти, які виконали індивідуальний план і захистили дисертаційну роботу на присудження наукового ступеня кандидата наук. Після закінчення підготовки в аспірантурі розподіл на роботу при вищих навчальних закладах здійснюється наркоматами відповідно до плану, затвердженим Всесоюзним комітетом з справ вищої школи при РНК СРСР, при науково-дослідних інститутах – лише наркоматами (відомствами).

16 вересня 1939 р. РНК СРСР вперше було затверджено постанову «Про заочну аспірантуру», в якій висвітлено загальні положення про заочну аспірантуру, порядок зарахування до неї, керівництво і навчальна підготовка аспірантів-заочників та їх права і обов'язки [8, с. 487-489]. Метою заочної аспірантури було надання можливості фахівцям із закінченою вищою освітою, які працюють в різних галузях народного господарства СРСР, заочним шляхом підвищити свою наукову кваліфікацію і підготуватися до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Здебільшого основні вимоги цієї постанови відображають попередньо затверджене Положення про аспірантуру (1939 р.), утім відмінності полягали в наступному. Необхідною умовою для зарахування до аспірантури були наявність вищої освіти та стаж не менше 3 років за спеціальністю. Зміщені терміни зарахування: вступні іспити та зарахування проводилися в термін з 1 вересня по 1 жовтня, а також для осіб, які пов'язані із сезонними роботами – з 15 листопада до 15 січня. Термін перебування в заочній аспірантурі встановлювався індивідуально, залежно від рівня його наукової підготовки, але не більше, ніж 3 роки. Скорочений був індивідуальний план роботи, в якому передбачалося лише три види діяльності: теоретичні заняття з однієї з соціально-економічних дисциплін, двох іноземних мов та спеціальних дисциплін відповідно до обраної галузі; самостійне виконання науково-дослідної роботи, пов'язаної з темою дисертації; підготовка та захист дисертації. Аспірантам-заочникам додатково надавалася відпустка для іспитів – 10 днів, а також 30 днів у разі успішного виконання індивідуального плану.

Наведені вище результативні заходи в площині нормативно-правового забезпечення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації були спрямовані також і на поліпшення кількісних та якісних показників наукових і науково-педагогічних кадрів. Однак унаслідок численних «реформ», які проводилися впродовж 1930-х рр. у середовищі наукової інтелігенції простежувався вакуум, який заповнювався новими кадрами, на жаль, з низькою кваліфікацією. Так, у 1939/40 н. р. із 44 завідувачів кафедр лише 11 мали ступінь доктора наук і звання професора, ще три особи мали звання професора, але були кандидатами наук. У наступному навчальному році з 51 завідувача кафедр професорами були 16 осіб, доцентами – 27 осіб, старшими викладачами – 8 осіб; із 7 деканів: докторами наук, професорами – 2 особи, кандидатами наук, доцентами – 3 особи, старшими викладачами – 2 особи [6, с. 154].

Стосовно чисельності аспірантів в науково-дослідних інститутах і вищих навчальних закладах, у 1938 р. їх контингент складав 404 особи, зокрема, на третьому курсі навчалося 96 аспірантів, на другому – 146 осіб, на першому – 162 особи [18, арк. 7-8]. У розрізі навчальних дисциплін найбільше налічувалося з мови та літератури (21,5%), історії (15,0%), біології (14,6%); найменше – з педагогіки (2,4%) та економіки (0,9). Все ж нестача кадрів вищої кваліфікації спостерігалася зі спеціальностей українська мова і література, історія і педагогіка. У Пояснювальній записці Наркомосу УРСР зазначалося, що не було жодного закладу чи наукової установи, де вакансії із цих спеціальностей були б заповнені [18]. Натомість, як правило, на цих посадах працювали особи, які не мають відповідної наукової кваліфікації. Саме тому Наркомос звертається до Держплану УРСР про збільшення прийому до аспірантури на 183 особи і зокрема, найбільше – на 24 особи з педагогічних дисциплін. Крім того, Наркомос обґрунтовує доцільність організувати аспірантуру в педагогічних інститутах для 64 осіб [18].

План прийому аспірантів у 1939/40 н.р. постановою РНК УРСР було затверджено у кількості 638 осіб, з яких 112 осіб без відриву від виробництва [22, арк. 109]. Водночас було прийнято рішення про збільшення прийому до аспірантури на 179 осіб після погодження з Раднаркомом СРСР.

Висновок. Таким чином, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації здійснювалася шляхом нормативно-правового забезпечення цього процесу; систематизації вимог та порядку зарахування до аспірантури, навчальної підготовки аспірантів, їх прав та обов'язків, проголошення покращання матеріального забезпечення і житлових умов аспірантів у вищих навчальних закладах і наукових установах; запровадження централізованого підходу в присудженні наукових ступенів і присвоєнні вчених звань; добору кадрів на засадах партійно-класового принципу, що призвело до формування нової генерації науковців-марксистів та зрощення наукових, партійних і державних кадрів у нову партійно-радянську номенклатуру. У цілому прийняті в 1930-1939 рр. документи щодо підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів виявилися базовими на багато років, головні положення яких зберегли актуальність і сьогодні. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні у 1930-х рр. набула характеру системи.

Ураховуючи зазначене вище, заслуговує на увагу дослідження підготовки фахівців вищої кваліфікації в повоєнні і подальші роки, що і буде предметом нашої наступної розвідки.

Список використаних джерел

1. Гусев К.В., Розов Б.В. Кадрывсоветской науки (К 50-летию советской системы аттестации научных и научно-педагогических кадров). - М.: Знание, 1982. – 64 с.
2. Инструкция комитета по Высшему техническому образованию при ЦИК С О Ю З А С С Р о порядке применения постановления СНК С О Ю З А С С Р от 13 января 1934 г. об ученых степенях и званиях, утверждена СНК С С С Р 10 июня 1934 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3998.htm.
3. Історія Академії наук України 1918-1993. – К. : Наукова думка, 1994. – 318 с.
4. Лебин Б.Д. Подбор, подготовка и аттестация научных кадров в СССР. – Ленинград: Наука, 1966 г. – 288 с.
5. Положение об аспирантуре, утвержденное СНК С С С Р от 31 марта 1939 г. // Народное образование в СССР. Сборник документов 1917-1973 гг. Составители: А.А. Абакумов, Н.П. Кузин, Ф.И. Пузырев, Л.Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 500 с. – С.238-240.
6. Поляков С.І. Реформування університетської освіти в УРСР у контексті суспільно-політичних процесів 30-х рр. ХХ ст. // Проблеми політичної історії України: Збірник наукових праць. Вип. 4. – Дніпропетровськ, 2009. – С.139-157.
7. Постановление СНК РСФСР «О жилищных правах аспирантов при высших учебных заведениях и научно-исследовательских учреждениях» от 1 ноября 1934 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4022.htm.
8. Постановление СНК С С С Р «О заочной аспирантуре» от 16 сентября 1939 г. // Народное образование в СССР. Сборник документов 1917-1973 гг. Составители: А.А. Абакумов, Н.П. Кузин, Ф.И. Пузырев, Л.Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 500 с. – С.246-249.
9. Постановление ЦИК и СНК С С С Р «О подготовке научных и научно-педагогических работников» от 13 января 1934 г. № 78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3953.htm.
10. Постановление СНК С С С Р «О размерестипендий для аспирантов вузов, вузов и научно-исследовательских институтов» от 27 апреля 1933 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3882.htm.

11. Постановление ЦИК и СНК СССР «Об улучшении жилищных условий научных работников» от 27 марта 1933 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3878.htm.
12. Постановление ЦИК и СНК СССР «Об улучшении использования молодых специалистов» от 15 сентября 1933 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3932.htm.
13. Постановление СНК СССР «Об ученых степенях и званиях» от 20 марта 1937 г. // Народное образование в СССР. Сборник документов 1917-1973 гг. Составители: А.А. Абакумов, Н.П. Кузин, Ф.И. Пузырев, Л.Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 500 с. – С. 229-232.
14. Постановление СНК СССР «Об ученых степенях и званиях» от 26 апреля 1938 г. // Народное образование в СССР. Сборник документов 1917-1973 гг. Составители: А.А. Абакумов, Н.П. Кузин, Ф.И. Пузырев, Л.Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 500 с. – С. 272-274.
15. Постановление Совета Народных Комиссаров СССР «Об ученых степенях и званиях» от 13 января 1934 г. № 79 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3954.htm.
16. Синецкий А.Я. Профессорско-преподавательские кадры высшей школы СССР. – М.: Гос. изд-во «Советская наука», 1950. – 126 с.
17. Стрижак Є. Інститут червоної професури (1929–1937): у пошуках більшовицької альтернативи «старій професурі» / Є. Стрижак // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Випуск 17. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – С. 307-319.
18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО України). Ф. 166. Народний комісаріат освіти Української РСР. Оп. 11. Спр. 412. – 97 арк.
19. ЦДАВО України. Ф. 166. Народний комісаріат освіти Української РСР. Оп. 6. Спр. 7712. – 384 арк.
20. ЦДАВО України. Ф. 166. Народний комісаріат освіти Української РСР. – Оп. 9. – Спр. 366. – 322 арк.
21. ЦДАВО України. Ф. 166. Народний комісаріат освіти Української РСР. Оп. 6. Спр. 7717. – 229 арк.
22. ЦДАВО України. Ф. 2. Рада народних Комісарів УРСР. Оп. 7. Спр. 127. – 191 арк.
23. ЦДАВО України. Ф. 2. Рада народних Комісарів УРСР. Оп. 7. Спр. 31. – 152 арк.
24. ЦДАВО України. Ф. 2. Рада народних Комісарів УРСР. Оп. 7. Спр. 51. – 207 арк.
25. ЦДАВО України. Ф. 1267. Інститут червоної професури. Оп. 1. Спр. 27. – 216 арк.
26. ЦДАВО України. Ф. 1267. Інститут червоної професури. Оп. 1. Спр. 48. – 216 арк.
27. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО України). Ф. 1. Центральний комітет комуністичної партії України. Оп. 20. Спр. 6450. – 187 арк.
28. ЦДАГО України. Ф. 1. Центральний комітет комуністичної партії України. Оп. 20. Спр. 6637. – 211 арк.

29. Шаршунов В.А. Как подготовить и защитить диссертацию: история, опыт, методика и рекомендации / В.А. Шаршунов, Н.В. Гулько. – Минск: Технопринт, 2004. – 459 с.

References

1. Gusev, K. V., & Rozov, B. V. (1982). *Sovietsciencestaff (The50thanniversaryoftheSovietsystemofresearchandresearchpedagogicalstaffattestation)*. Moskva: Znanie. (InRussian)
2. USSR Council of People's Commissars Decree (1934). *Instruction of the Committee on Higher Technical Education in the USSR Central Executive Committee on the procedure of applying the USSR Council of People's Commissars decree of 13th January 1934 on scientific degrees and ranks*. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3998.htm. (InRussian)
3. *History of the Academy of Sciences of Ukraine 1918-1993* (1994). Kyiv: Naukova Dumka. (InUkrainian)
4. Lebin, B. D. (1966). *Scientific staff selection, training and attestation in the USSR*. Leningrad: Nauka. (InRussian)
5. USSR Council of People's Commissars Decree (1939). *Regulations on postgraduate study*. 13th January 1934. In A. A. Abakumov, N. P. Kuzin, F. I. Puzyrev, & L. F. Litvinov (compilers), *People's education in the USSR. Collection of Documents 1917-1973* (1974) (pp. 238-240). Moskva: Pedagogika. (InRussian)
6. Poliakov, S. I. (2009). *Reforming the university education in the USSR in the context of social and political processes of 1930s. Problem of politychnoi istorii Ukrainy*, 4, 139-157. (InUkrainian)
7. RSFSR Council of People's Commissars Decree (1934). *On Housing Rights of postgraduates at higher education and research institutions*. 1st November 1934. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4022.htm. (InRussian)
8. USSR Council of People's Commissars Decree (1939). *On part-time postgraduate study*. 16th September 1939. In A. A. Abakumov, N. P. Kuzin, F. I. Puzyrev, & L. F. Litvinov (compilers), *People's education in the USSR. Collection of Documents 1917-1973* (1974) (pp. 246-249). Moskva: Pedagogika. (InRussian)
9. USSR Council of People's Commissars Decree (1934). *On research and research pedagogical worker training*. 13th January 1934. No 78. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3953.htm. (InRussian)
10. USSR Central Executive Committee and Council of People's Commissars Decree (1933). *On scholarship amount for graduate students of technical higher education institutions, higher education and research institutions*. 27th April 1933. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3882.htm. (InRussian)
11. USSR Central Executive Committee and Council of People's Commissars Decree (1933). *On improving the scientists' living conditions*. 27th March 1933. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3878.htm. (InRussian)
12. USSR Central Executive Committee and Council of People's Commissars Decree (1933). *On improving the use of young specialists*. 15th September 1933. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3932.htm. (InRussian)
13. USSR Council of People's Commissars Decree (1939). *On scientific degrees and ranks*. 20th March 1937. In A. A. Abakumov, N. P. Kuzin, F. I. Puzyrev, & L. F. Litvinov (compilers), *People's education in the USSR. Collection of Documents 1917-1973* (1974) (pp. 229-232). Moskva: Pedagogika. (InRussian)
14. USSR Council of People's Commissars Decree (1938). *On scientific degrees and ranks*. 26th April 1938. In A. A. Abakumov, N. P. Kuzin, F. I. Puzyrev, & L. F. Litvinov (compilers),

People's education in the USSR. Collection of Documents 1917-1973 (1974) (pp. 272-274). Moskva: Pedagogika. (In Russian)

15. USSR Council of People's Commissars Decree (1934). On scientific degrees and ranks. 13th January 1934. No 79. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3954.htm. (In Russian)

16. Sineckij, A. Ja. (1950). Professors and teaching staff of the USSR higher school. Moskva: Sovetskaja nauka. (In Russian)

17. Stryzhak, Ye. (2007). Institute of Red Professors (1929-1937): Searching the Bolshevik alternative to "old professors". Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky, 17, 307-319. (In Ukrainian)

18. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (Ts DAVO of Ukraine) (1938). Fund 166. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 11. Folder 412. (In Ukrainian)

19. Ts DAVO of Ukraine (1930). Fund 166. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 6. Folder 7712. (In Ukrainian)

20. Ts DAVO of Ukraine (1932). Fund 166. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 9. Folder 366. (In Ukrainian)

21. Ts DAVO of Ukraine (1930). Fund 166. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 6. Folder 7717. (In Ukrainian)

22. Ts DAVO of Ukraine (1939). Fund 2. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 7. Folder 127. (In Ukrainian)

23. Ts DAVO of Ukraine (1938). Fund 2. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 7. Folder 31. (In Ukrainian)

24. Ts DAVO of Ukraine (1938). Fund 2. The Ukrainian SSR People's Education Commissariat. List 7. Folder 51. (In Ukrainian)

25. Ts DAVO of Ukraine (1934). Fund 1267. Institute of Red Professors. List 1. Folder 27. (In Ukrainian)

26. Ts DAVO of Ukraine (1934). Fund 1267. Institute of Red Professors. List 1. Folder 48. (In Ukrainian)

27. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine (Ts DAGO of Ukraine) (1934). Fund 1. The Central Committee of the Communist Party of Ukraine. List 20. Folder 6450. (In Ukrainian)

28. Ts DAGO of Ukraine (1935). Fund 1. The Central Committee of the Communist Party of Ukraine. List 20. Folder 6637. (In Ukrainian)

29. Sharshunov, V. A., & Gul'ko, N. V. (2004) How to prepare and defend a thesis: history, experience, methods and recommendations. Minsk: Tehnoprnt. (In Russian)